

Kerekes Imrénél, /volt mezőkovácsházai lókupec/
végzett néprajzi adatgyűjtésem.

/1960, július 23./

Imre bácsi onnan tudta meg, hogy hol lesz vásár, hogy: vagy a kalendáriumban volt, /mindig benne volt/, - ezenkívül minden esetben az országos állat és kirakodóvásárok "közhírré lettek téve." /Pld. Mezőkovácsházán a templom előtt egy magasabb kövön állt a kisbíró és kihirdette - vasárnap mise után -, hogy pld. Gyulán, ekkor és ekkor lesz országos állat és kirakodóvásár. De csak országos vásárt hirdettek. - Dobolás utján, országos vásárt sohasem hirdettek, - legalább is Imre bácsi így tudja. - Ezenkívül, pld. nézzük meg megint Gyulát, a vásári hirdetés, a község házában, a falon is ki volt "plakatirozva." /A plakátot Gyula város, küldte le, ezenkívül a kihirdetést is Gyula város kérte - és fizette.

Hetipiac, /ahol jószágot is árultak/: Medgyesegyházának, Orosházának és Tótkomlósnak volt. /Az 1914-es világháború előtt, "Tótkomlós fölözte Orosházát" - hetipiac szempontjából - később Tótkomlós lemaradt és Orosháza fellendült.

A köv. országos vásárookra járt el Imre bácsi: Makó, Hódmezővásárhely, Szentes, Orosháza, Békéscsaba, Gyula, Békés, Sarkad, Battonya, - és a 14-es háború előtt, Aradra.

Vagy kocsival, vagy vonattal mentem. A kupecok, csak kocsival /paraszt-szekérrel/ jártak. - "Ha vásárolni mentem valamelyik vásárba, akkor a legtöbb esetben vonattal mentem." - "Ha eladni mentem, akkor kocsival mentem."

Egy kocsihoz, 8 lovat lehetett hozzákötni. Kettő befogva, kettő a két befogott ló mellé kötve az istránghoz, "mert így nem tudott a befogott elébe kerülni." /Mert ha a nyakába kötöttük volna, elibe birt volna kerülni./

Hátul: 4 ló volt kötve a kocsihoz, egymás mellett, külön-külön. A két szélső, a kocsioldal végkarikáihoz, a két belső a saroglya "felső fázatához." - Mikor a gépjárműforgalom jobban fellendült, /kb. a 20-as évektől kezdve/, akkor már hátul, csak kettő darabot szabad volt kötni, hogy a forgalmat ne bénítsa.

/Volt csendőr, aki ezt elnézte, de volt aki feljelentett./

Imre bácsinak iparigazolványa volt, mint: "ló és szarvasmarha kereskedő." 1933-ban, kb. 100 pengőt kellett Imre bácsinak fizetni, mint jövedelemadó, - és ez az összeg, többet nem emelkedett, sohasem./ A jövedelemadó, bevallás után vetették ki. Imre bácsi rámondta, hogy: "ennyi ni."/

Imre bácsi mindig elsőrendű csikólovakat vett, fiatal lovakat, /1-5 éves korig/ további eladásra.

Kupecsek között voltak, akik jobbára vágólovat vásároltak, - voltak, akik kehes lovat, - de a magyar kupecsek közül, legtöbben a "hibanélküli" lovakat vásárolták.

Imre bácsinak általában: 1-6 ló volt.

- Mikor sétáltam a vásártéren a lovak között és megtetszett egy ló, így szóltam a ló gazdájához:

"No barátom, mit kér ezért a lóért?"

"300 pengőt" - volt, monduk a válasz.

Ekkor először megnéztem a ló szemét, hogy: nem-e "tisztavak", ; nem-e "havivak"/lát, de havonta egyszer megvakul/ - és végeredményben, teljesen megvakul./ A havivak lónak egy kicsit homályos a szeme, de ezt csak az veszi észre, aki ért hozzá./ - Megnéztem, nem-e "szépvak"/ez azt jelenti, hogy teljesen ép a szeme, de nem lát rá; ennek inteni kell a szem előtt az ostorral, vagy kézzel, és ha nem "pislant", - akkor gyanus.

Másodszor meg kell nézni a ló fogazatát. Nem szabálytalan-e a fogsor? Nem-e "papagályos"? Papagályos = az alsó fogsor hátrább van a felső fogsornál./ - Továbbá megnéztük a zápfogát, hogy nem-e "ollós"? /egymás mellé csuszik a zápfogazat./

Harmadszor, idősebb lónál megnézzük, hogy nem kehes-e? Megfogjuk a ló torkát, megszorítjuk egy pillanatra a ló légsövét. Ekkor a ló köhögni fog, - és ha fulladozva "köhhent" - "fujtottan köhhent", - akkor biztos a keheség. - És hogy ha élesen köhhent, akkor nem kehes./

"Kehes ló eladásáért, 6 hónapi börtönt kaphatott az ember" - mondta Imre bácsi.

Negyedszerre így szóltam a ló gazdájához: "legyen szives, vezesse meg." 20-30 méterre lépés, /gazdája vezette/, utána szintén tőlem el- fele, 20-30 méter ügetés. - Aztán visszafelé, néha lépés, néha ügetés. Ekkor látta meg Imre bácsi, hogy nem sánta-e? - ezenkívül, hogy hogyan szedi a lábait?

Az első lábnál előforduló hibák: "aláforgat", /az első lábát aláforgatja./ - "kifeléforgat". /Ha kifelé állanak a paták#franciás!./

Mind az első, mind a hátsó lábnál előforduló hibák: "aprókat lép"; - "Iberbán"/mogyorótól a galambtojás nagyságig csontkinövés az alsó láb-
száron./; - "Viszeres" ; - "Kpatás"/Csontkinövés van a csüdben/ ; -
"Rokkantság"/Meg van huzatva a láb,-erőltetés miatt./

Csak hátsó lábnál előforduló hibák:"Széthányja a lábát"./Ha szét-
hányja a lábát, ezt:"csajkos"-nak nevezik a kupecek./ - "Vizpók"/horgos
inában viz van./; - "Kardosság"/olyan mint a karu,-ez lehet kisebb és
nagyobb foku./

Csipónél lehet hiba:"Félcsipő"~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~
~~XXXXXXXX~~ /egyik csipő le van ütve, - le van csuszva a csipőcsont./

Lehet a ló:"Fogyatékos"/egyik oldala a lónak,végig,a far is,
meg az oldal is,kisé fogyatékosabb,mint a másik oldal. - De ezt,100
ember közül ha egy észreveszi, - mondta Imre bácsi./

Lehet a lónak:"szük a szügye"; -"állhat szabálytalanul a füle,"
/kajla/; - "lehet puha a dereka".

Ezek az előzőekben felsorolt hibák, - kivéve vakság
és keheesség - csak értékhibák.

A keheesség "észlelmi ideje":14 nap volt./14 napon belül,az ela-
dó köteles volt visszavenni./

Havi vakságnál:30 nap volt az észlelmi idő.

A vásártéren:

"Barátom,mit kér ezért a lóért?"

"300 pengőt"

"Adja 230 pengőért"

"Annyiért nem adom,adjon többet érte."

"Na,engedjen maga is".....

Általában mindenütt alku tárgya volt.Az eladó en-
gedett,a vevő,ígért./A 300 pengős ló,kb.270 pengőért került eladásra./

Ha pld. az eladó által tartott összeget a kupec fogadta el,
akkor a kupec mondta,hogy:"elkelt." - Ha viszont az eladó fogadta el
a kupec árát,akkor ő mondta:"elkelt!"

Amelyik azt mondta:"elkelt",az nyujtotta először a kezét -
mert ilyenkor mindig kezét fogtak. - És hozzátették:"Elkelt,adjon
Isten szerencsét".

De ez még csak "egyezség" volt az eladásra, és a vevő még fog-
lalót nem adott.

Most következett a lónak a kocsiba való befogása azon a címen:
hogy "milyen indulatu?"

- Ekkor befogtuk a lovat, aztán a ló felőli első kereket és a két hátsó kereket is "megkötöttük", - a saroglyalánccal. Olyan is előfordult, hogy a két első kerék küllői közé egy másik kocsinak a rudját közédugtuk, hogy ne bírjon "fordulni", és úgy indítottuk el a lovat. Amelyik "jóindulatu" volt, az elhuzta; amelyik "rosszindulatu" volt, az "kitört". /Nekiveselkedett és visszahátrált, mert nehezeltette./

Ha a ló nem volt "jóindulatu", akkor Imre bácsi így szólt: "Köszönöm Barátom, nem használható". /Aztán elköszönt és elment./ - Ekkor az "egyezség" megszűnt.

Ha a ló jóindulatunak bizonyult, akkor az egyezés "fennállt." Ekkor, adtam az eladónak előleget, /pld. 50 pengőt, vagy 100-at, - mikor hogy/. - Ez annyit jelentett, hogy a ló most már végleg el van kelve, az eladó másnak már nem adhatta el, még ha többet adtak volna érte, akkor sem. - Mikor a foglalót átadtam, akkor elkértem a járlatot, megnéztem, hogy a járlatban leírt szín és jegy egyezik-e a lóval? - és ekkor ráírtam a járlatra a nevemet és a lakcímeimet. Az eladó elvitte a járlatot átíratni. - Mikor az átírt járlatot az eladó visszahozta, és nekem átadta, ekkor történt az összes vételár kifizetése.

És ezután mentünk áldomást inni. "Na gyerünk barátom, igyuk meg az áldomást." /Az áldomást mindig az fizette, aki a pénzt kapta./ - Az áldomást, leginkább a vásártéren lévő sátrakban ittuk meg. ~~XXXXXXXXXX~~
~~XXXXXXXXXX~~. Az eladó megkérdezte a vevőtől: "Mit iszik? Bort, sört, vagy pálinkát?" - Mikor az italt megkapták, akkor az eladó így szólt: "Isten éltesse, szerencsét kívánok a jószághoz." - A vevő így válaszolt: "Magának meg a pénzhez." /koccintás./ - Egy pohár bort, egy pohár sört, egy pohár pálinkát ittunk, - de néha annyira belemelegedtünk, hogy nagy mulatás lett belőle, - huzta a cigány is./

A vétel és az eladás mikéntje és formája nem csak a kupeceknél, hanem a parasztságnál is így volt.

- A kupec nem ért rá más emberek megbizásaival foglalkozni, csak a saját dolga volt az első. Mig az alkusz/cenzár/: "csak közvetített másoknak." - "Az alkusz sohasem veszithetett, mig a lókupec: igen."

"Az alkuszokat nem néztük le, nem haragudtunk rájuk, - sőt a parasztok sem. - Egyedül a sátoros-cigányokat nem birtuk, a viselkedésük miatt." /Viselkedésen: Imre bácsi a hangoskedést, veszekedést, részegeskedést érti, - csak ezeket./

"Volt úgy, hogy egy vásárban az összes lovakat el kellett adnom, hogy aztán venni tudjak, - mert nem volt aki árulja helyettem."

A vásártér előtt, a vásártéri sorompónál, ott állt a helypénzszedő és az állatorvos. A helypénzszedő szedte a helypénzt lovanként és a kocsiért, /egyik vásáron csak a lovakért, másik vásáron a kocsiért is fizetni kellett./ Az állatorvos nézte a járlatot: egyezik-e a szín és a jegyei a lóval, - ezenkívül nézte a vásártérre bemő lovakat, hogy nem takonykórosak-e?, - vagy nem szenvednek-e valamilyen más, ragályos betegségben? /Volt olyan vásár, ahol az állatorvos csak vizsgált, míg a járlatokat, egy községi esküdt nézte./ - A járlatnak "irányítva" kellett lenni.

- Ha utközben, pld. az országuton vettem lovat, akkor egy bizonyos összeget lefogtam a passzusra, - tehát nem fizettem ki az egész vételárat. Átirás után az eladó postán küldte el nekem a passzust, olyan összegű utánvétellel, mint amennyit én lefogtam a passzusra, a vételárból. - Mert a passzust, csak az eladó lakhelyén, vagy abban a vásárban, - ahová a ló irányítva volt - lehetett átírni.

/Imre bácsi úgy hallotta régi öregektől, hogy az 1800-as évek végén, 8 napig, járlat nélkül lehetett tartani a jószágot./

Az általános gyakorlat/szokás/ az volt, hogy míg az eladó át nem íratta a járlatot, azért odaadta a vevőnek a jószágot. /Tehát, a vevő, járlat nélkül is elvitte magával a lovat./ - Ha véletlenül a csendőrség igazoltatta utközben a vevőt, és kérte a járlatot, - és a vevő nem tudta felmutatni, - akkor, ha a csendőr jóindulatu volt, akkor elnézte./ A legtöbb esetben így is történt, hogy elnézte./ - Följelentés, nagyon ritka esetben történt. Ilyen esetben, vagy a szolgabíróság, vagy a rendőrkapitányság döntött - mert a csendőrség átadta ide az ügyet - úgy a vevő, mint az eladó meghallgatása után. - Szolgabíróság: Mezőkövácsházán volt, - "a rendőrkapitányság, ha jól emlékszem, Gyulán volt" - szolt Imre bácsi. - Ez azért volt, hogy nem lopott-e a jószág?

- Legtöbbször dunántúli kupeceknek adtam el csikóimat./ Apc, Döbrököz, Átány, Baja./ - Majdnem minden héten, az odavalósi kupecek közül néhány, ott volt az orosházi piacon, és ott vették meg tőlem a csikókat.. - Ezenkívül adtam el Heves megyébe, Szolnok megyébe, Nógrád megyébe, Pest megyébe, /Fülöpszállás, Izsák./

"Békés, Csanád, Csongrád: itt volt a legjobb tenyésztésű és legolcsóbb jószágállomány."

"A kirakodóvásárt, mindig az állatvásár irányította. - Az állatvásárról mi jöttünk hazafelé és utközben találkoztunk a kirakodóvásárra menőkkel. Ők érdeklődtek tőlünk: milyen volt az állatvásár?"

Ha az állatvásár élénk volt, akkor örültek, mert biztak hozzá, hogy a kirakodó-vásár is élénk lesz, - mert a nép az állatvásáron pénzhez jutott." /Első nap: állatvásár; - másnap: kirakodóvásár./

"Gyulán a sátorban, mindig főztek töltöttkáposztát," - a vásárban." /Imre bácsi mindig ezt evett./ - Mig, pld. Orosházán, ott töltöttkáposzta nem volt, csak hurka, kolbász, peccsenye. - Medgyesegyházán is, csak hurka, kolbász, peccsenye volt.

Orosházán és Gyulán volt a legnagyobb mulatozás, vásárkor. /"Orosházán: finom marhapörkölt is volt."/ - Három-négy sátor volt Orosházán; - "félrébb helyen" voltak a sátrak. Minden sátorban, cigány is volt.

az adatokat gyűjtötte:

Erdős Kamill